

Zelfgesprek

De laatste decennia heeft Martin Walser (*1927) geregeld zijn werk aan romans, verhalen en essays onderbroken om persoonlijke aantekeningen te schrijven. Na *Meßmers Gedanken* (1985) en *Meßmers Reisen* (2003) is *Meßmers Momente* de derde bundel. In tegenstelling tot de vorige twee spreekt hier veel minder een fictief personage of een 'man zonder eigenschappen'. De ik-vorm waarin de meeste aantekeningen zijn gesteld, is kennelijk die van de oude schrijver, die illusieloos intieme gedachten aan het papier toevertrouwt. Alle drie de motto's gaan over een vis op het zand, een wezen dat uit zijn element is gehaald. Zo voelt ook de schrijver zich. Hij is een vreemdeling in het leven geworden, omringd door vijanden, die terugblikkend de balans opmaakt van zijn mislukkingen en zijn onvermogen te communiceren.

Voor wie weet hoe productief Walser is geweest en wat voor een (weliswaar omstreden) publieke figuur in Duitsland, is het een nogal verrassende biecht, die neigt naar zwaarmoedigheid. 'Ik ben de as van een gloed / die ik niet was.' De aantekeningen staan met regelbreking, als korte gedichten, hier en daar over de bladzijde verspreid. Meestal zijn het er een viertal, enkele keren (minder geslaagd overigens) nemen ze echt de gedaante aan van een gedicht met binnen- of eindrijm, soms zijn het satirische miniverhalen van een bladzijde of twee.

Komt het door de verzwakking van krachten en het besef van de naderende dood dat de meeste gedachten zo somber zijn, zo moedeloos ook? 'Leeggebloed lig ik op de stranden van de tijd. / Kunstmatige adem houdt me in leven.' Of nog: 'Wat ik denk, kan ik niet zeggen. / En iets zeggen wat ik niet denk, kan ik evenmin.' Elders: 'Kwellen of gekweld worden, / iets anders is er niet.' Het merendeel van de aantekeningen beschrijft ervaringen van de ik – ontgoocheld, zelfverwijtend, ongemakkelijk, soms op het paranoïde af. *Meßmers* wereld is er een van achtervolgers en vijanden, in zeldzame gevallen van door hem verwaarloosde vrienden en geliefden. Het onbegrepen worden is een constante. 'Als we van buiten grijpbaar waren, dan konden wij onszelf / voelen als anderen. Zo opgesloten echter / weten wij niets en moeten dromen.'

Dromen en verzinnen blijken de voedingsbodem voor het schrijverschap van deze ik. 'Ik heb mijn leven willen doorbrengen / beschermd door zorgvuldig gekoesterde illusies. / De werkelijkheid had slechts beperkt toegang. / Liegen noemt men zoiets. / Ik heb het steeds ervaren als mogelijk maken.' De formuleringsgave neigt naar hyperbolische, soms potsierlijke maar soms ook grootse metaforen. 'De zee schep ik met een vingerhoed / in mijn

woestijn van geduld. / In het alfabet zijn mijn schepen gestrand.'

Ondanks het egocentrisme dat hij koestert, betreffen Meßmers inzichten ook de anderen en de wereld. Pregnant geformuleerd: 'Ieder mens is onbelangrijker dan hij denkt.' Met de ontmaskering die de schrijver Walser lief is: 'De zon doet vandaag weer net / alsof alles in orde is. / Ofwel heeft ze geen flauw besef, / ofwel liegt ze.' Niet meer dan een halve waarheid: 'Toen je voor kunst niets meer hoefde te kunnen, / is de kunst van het beweren begonnen. / De uitvinding van de 20e eeuw: de kunstenaar / is de kunst.' Een onomstotelijke bewering: 'We weten meer dan we hoefden te weten / om goed te zijn.'

Het lezen van *Meßmers Momente* is nu eens schrijnend en openbarend, dan weer irritant en ontgoochelend, maar altijd confronterend. Walser leunt dichter aan bij de korzelige aantekeningen van Emile Cioran dan bij de illusieloze maar bemoedigende persoonlijke notities van Marcus Aurelius. Een stoïcijn kan of wil hij duidelijk niet zijn. De slotnotitie: 'Het leven lacht. / Me uit.'

Erik de Smedt

Martin Walser, *Meßmers Momente*, Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg, 2013, 103 blz., 14,95 euro, ISBN 9783498073831.

verschenen in: *Streven*, juli-augustus 2013